

YASAL YETKİLERİN KAZANIMINDA PEYZAJ MİMARLIĞI İÇİN YENİ BİR AÇILIM: BİYO-ÇEŞİTLİLİK VE DOĞA KORUMA KANUNU TASLAĞI

K. Tuluhan YILMAZ⁽¹⁾, Kıvılcım YALÇIN⁽²⁾

⁽¹⁾ Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mim. Bölümü, 01330 Adana Tel: (322) 338 65 45-126 Fax:

(322) 338 61 89 E-posta: tuluhan@cu.edu.tr

E-posta: kylcmyalcin@gmail.com

ÖZET

Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından hazırlanan “Biyο-çeşitlilik ve Doğa Koruma Kanunu Taslağı”; “Türkiye’nin egemenliğı altında bulunan, karasal ve sulak alan ekosistemleri ile deniz ekosistemleri kapsamında; biyo-çeşitlilik (BÇ) ve ekolojik değerlerin belirlenmesi ile; korunan alanlar yoluyla koruma, doğa ve biyo-çeşitliliğe zarar veren belli faaliyetlerin yasaklanması, yabancı bitki ve hayvan türleri ile yaşam alanlarının korunması, korunan alanlar dışında kalan ekosistemlerin, habitat ve biyotopların korunması”nı amaçlamaktadır. Kanun taslağı izleme, envanter ve değerlendirme çalışmalarıyla, hızlı objektif ve öngörölü plan kararlarına dayanak olacak veri tabanı oluşturmayı öngörmektedir. Koruma statüsü bulunmayan ekosistemlerin de araştırılarak, potansiyel ekolojik değerlerinin belirlenmesi ile korunan alanlar için getirilecek kullanım sınırlamalarının bu alanlara da uygulanması hedeflenmiştir. Bu yönüyle taslak, alan koruma çalışmalarını ülke düzeyinde yaygınlaştıracak bir yaklaşım içermektedir. Çevrenin mevcut durumu ve BÇ üzerine etkili olabilecek faktörlerin araştırılması ve bununla ilgili izleme faaliyetlerini öngören kanun taslağının 1. maddesinde belirtilen amaçları doğrultusunda yönetim planlarının hazırlanması, fiziki planlama disiplinlerinin çalışma konularına girmektedir. Bu itibarla araştırmaları sürdüreceğ ve yönetim planlarında etkili plan kararlarını alacak uzman kişilerin, doğal olarak, bu disiplinlerden olması gerekmektedir. Genel amaçlar incelendiğinde; “Türkiye’nin biyo-çeşitliliğinin, sürdürülebilir bir tarzda ve koruma kullanma dengesini gözeterek yapılan planlar dahilinde kullanılmasını ve korunmasını sağlamak” şeklinde açıklanan yaklaşım, peyzaj mimarlığı disiplini kapsamında önemli bir yer tutan “Doğa Koruma Planlaması” alanı ile yakından ilişkilidir. Daha temel bir değerlendirme ile; kullanımlar arası olumsuz etkileşimi en az düzeye indirecek “Alan Kullanım Planlaması” peyzaj planlamanın temel hedefidir. Yakın gelecekte yasalaşması beklenen bu taslak, peyzaj mimarlarının sahip olması gereken yetki, sorumluluk ve meslek disiplininin içerdiği uygulama alanlarının tescili ve garanti altına alınması için çok önemli bir fırsat olabilir.

ANAHTAR KELİMELEER: Peyzaj mimarlığı, Biyo-çeşitlilik, Doğa Koruma, Kanun Taslağı

ABSTRACT

The draft of “Biodiversity and Nature Conservation Law”, proposed by the Turkish Ministry of Environment and Forestry, aims at identification of biodiversity (BD) and ecological values occur in terestic, wetland and marine ecosystems in Turkey, and conservation by means of protected areas, restriction of certain activities which have negative impacts on BD and the nature, protection of flora and wildlife species together with their habitats as well as ecosystems, habitats and biotopes are not covered in the designated protected areas. The draft aims at creating a national database which will be the basic tool of rapid and objective decision making procedure by means of monitoring, inventory and evaluation activities. Investigating ecosystems without any conservation status and enacting limitations are also aimed in order to detect and safeguard potentially important areas for nature conservation. Regarding this understanding, the draft maintains an innovative approach which will extend conservation activities in countrywide scale. The objectives of the draft, as stated in Article # 1, includes preparing management plans which is an essential task of the physical planning disciplines. Hence specialists who will conduct research activities for data inventory and monitoring, and decision makers should be from related disciplines. As far the overall objectives of the draft are concerned the statement; “to provide sustainable use and effective conservation of the BD of Turkey” is closely related with the field of “Nature Conservation” which is one of the most important interests of the Landscape Architecture (LA). As it is widely known, “land use planning” which will help to mitigate expected negative impacts of different land uses, is the main objective of LA. This draft, which is expected to be enacted in the near future, may be an important opportunity for gaining professional authorization and responsibilities as well as designation of implementations of LA.

KEYWORDS: Landscape Architecture, biodiversity, nature conservation, draft of law

1. GİRİŞ

Ülkemizde yürürlükte olan fiziki planlama prosedüründe, stratejik kararları içeren üst ölçekli planlardan uygulama imar planlarına kadar yürütölen çalışmalarda ekolojik altlıklara dayalı peyzaj planlamanın katılımı henüz sağlanamamıştır. Peyzaj planlamanın çalışma alanı ilgili yetki yönetmeliğinde (PMO, 2006); 1. Stratejik Planlama Ölçeğı (Ülkesel Ölçek - 1/100.000); 2. Üst Bölge Ölçeğı (1/100.000 – 1/50.000); 3. Alt Bölge Ölçeğı (1/50.000 – 1/25.000); 4. Çevre Düzeni Planı (ÇDP) ve Nazım İmar Planı Ölçeğı (1/25.000 – 1/5000); 5. Uygulama İmar Planı Ölçeğı (1/5000 – 1/1000) şeklinde tanımlanmıştır. Bu hiyerarşi içerisinde hazırlanan “Çevre Düzeni Planları” geçmiş dönemlerde 1/25 000 ölçeğinde yapılırken, giderek bölge planlama ölçeğine kaymış ve gelişmiş sanayi ölkelerinde uygulanan **peyzaj planları** ile benzer bir çerçeveye oturtulmuştur. Bu güne kadar doğal kaynak değerlerini ve doğal potansiyeli gözetmeksizin parçacı planlama yaklaşımı ile hazırlanmış olan fiziki planlar, arazilerin yanlış kullanımına neden olmuş, tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı,

jeolojik sakıncalı alanların iskana açılması, yerleşmelerin büyümesi ve kıyı alanlarının betonlaşması, kirlilik (hava, su, toprak) gibi önemli çevresel sorunların ortaya çıkması ile birlikte doğal yapının tahribatı ile sonuçlanmıştır. Son dönemde hazırlanan ÇDP çalışmaları; “Dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun olarak ekonomik kararlarla ekolojik kararların bir arada düşünülmesine imkan veren, rasyonel doğal kaynak kullanımını sağlamak üzere kalkınma planları ve bölge planları temel alınarak yapılan ve arazi kullanım kararlarını belirleyen, 1/100.000 ölçekte hazırlanan, plan notları ve raporuyla bütün olan üst ölçekli fiziksel planlardır” şeklinde tanımlanmaktadır. ÇDP ile ekolojik, ekonomik, kültürel, sosyal ve fiziki değerlerin bir bütünlük içerisinde aynı özelliklere sahip mekanlarda birbirine entegre edilmesi, plansız gelişmenin önüne geçerek planlı gelişmenin yönlendirilmesi, yerel katılım ve ortaklık ile birlik şeklinde yapılanma modelleri oluşturulmasının sağlanması amaçlanmaktadır. ÇDP’nin amacı kısaca aşağıdaki gibi özetlenmektedir:

- Planlama hedef ve stratejilerinin belirlenmesi,
- Dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun olarak ekonomik kararlarla, ekolojik kararların bir arada düşünülmesine imkan verilmesi, rasyonel kaynak kullanımının sağlanması,
- Kentsel ve kırsal gelişmeler ile sanayi, tarım, turizm, ulaşım sektörlerindeki gelişmelerin belirlenmesi,
- Doğal, tarihsel ve kültürel değerlerin ve ekolojik dengenin korunması, alt ölçeklerde hazırlanacak her türde fiziksel planlara girdi olarak planlama kararlarının temelini oluşturulması.

Günümüzde 1/100.000 ölçeğinde hazırlanan ÇDP; yukarıda tanımlanan amaçlar doğrultusunda, il bütününe ilişkin, alt ölçeklere de girdi oluşturacak biçimde tüm planlama ilke, hedef ve stratejileri ile ana arazi kullanma kararlarını, gelişme önerilerini ve sorunlara müdahale biçimlerini kapsamakta ve bu planlamanın ilkeleri aşağıdaki gibi belirtilmektedir:

- Koruma- kullanma dengelerini kurmak,
- Doğal tarihsel, kültürel, sosyal ve ekonomik değerleri korumak ve geliştirmek,
- Bölge sınırları içinde gelişme potansiyelleri ve iç dinamikler çerçevesinde yerleşmeler arası hiyerarşi ve kademelenmeyi oluşturmak,
- Koruma-kullanma ilkesi çerçevesinde sektörel potansiyellerin harekete geçirilmesini sağlamak,
- Planlama bölgelerinin mevcut ve gelişmesi olası sektörlerde uzmanlaşmasını sağlamak,
- Kirliliğin oluşmadan önlenmesini sağlamak,
- Uygulamaların kolaylığını temin etmek ve sosyal, ekonomik ve mekânsal tutarlılığı sağlamak amacıyla Planlama Alt Bölgelerini tespit etmek ve oluşturmak,
- 1/100.000 ölçekli ÇDP’nin onaylanmasını müteakip, planda yer alan Alt Bölge Planlarının hızla hazırlanması veya hazırlattırılmasının sağlanması, temel hedef olarak belirlenmiştir.

Yukarıdaki ilk iki maddede belirtilen “Koruma-kullanma dengelerini kurmak ve Doğal değerleri korumak ve geliştirmek” hedeflerine bakıldığında, Peyzaj Mimarları Yetki Yönetmeliğinde (PMO, 2006) tanımlanan “Peyzaj Planlama” disiplini için temel olan; “doğal ve kültürel süreçlerin ve kaynakların tanımladığı yaşam ortamlarının, koruma–kullanım dengesinin sağlanması ile kentsel, kırsal, endüstriyel, turistik ve benzeri kullanımlarda varolan ve olası çevre sorunlarının giderilmesi ve önlenmesi temelinde; kamu ve toplum yararını gözeterek açık ve/veya yeşil alanların oluşturulmasında, koruma, onarım, yenileme, restorasyon ve yönetim organizasyonunu da içeren, peyzaj planlama hizmetlerinde belirlenen ölçekteki plan, tasarım, çevre düzenleme ve projelerin” kapsamı ile tamamen örtüştüğü görülmektedir.

Türkiye, Avrupa topluluğu direktifleri ve uluslar arası kanuni düzenlemelerin gereklerini yerine getirmek için yeni bir biyo-çeşitlilik kanunu (BÇDKK) hazırlamayı amaçlamaktadır. Bu kanun, Türkiye Cumhuriyeti’nin taraf olduğu ve Avrupa Topluluğu Habitat ve Yabani Kuşlar Yönergesini de takip eden uluslar arası sözleşmelerden doğan taahhütlerini dikkate alarak kaleme alınmıştır. Bunun da ötesinde, bu kanunun hazırlanmasında, uluslar arası çevre kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının ve lobilerinin üzerinde uzlaşmaya varmış olduğu bir çok güncel çevre ve doğa koruma prensipleri ve amaçlarının da dikkate alındığı vurgulanmıştır.

2. PEYZAJ MİMARLIĞI (PM) YETKİ ALANININ TANIMI

Bu bölümde, PMO (2006) tarafından hazırlanan “Türk Mühendis Ve Mimar Odaları Birliği Peyzaj Mimarları Odası Serbest Peyzaj Mimarlık Müşavirlik Hizmetleri Uygulama, Meslek Denetim, Büroların Tescili ve Asgarî Ücret Yönetmeliği” çerçevesinde, PM çalışma alanı ile konularının tanımları sunulmuştur (Bu yönetmelik metin içerisinde; Peyzaj Mimarları Odası Yönetmeliği-PMOY şeklinde kısaltılarak verilmiştir).

İKİNCİ BÖLÜM / Peyzaj Mimarlığı Hizmetleri/MADDE 5 – (1) a) Peyzaj planlama hizmetleri;

1) Stratejik peyzaj planlaması; geleceğe yönelik peyzaj gelişim stratejilerinin oluşturulması, peyzaj koruma ve kullanım değeri analizi ile sektörel planların yatırım istemleri için peyzaj koruma ve kullanım değerleri açısından yer seçimidir (1, 2, 3, 4 numaralı peyzaj planlama ölçekleri).

2) **Koruma amaçlı peyzaj planlaması**; ekolojik temelde peyzaj analizine dayalı olarak peyzajların koruma statülerinin belirlenmesi, koruma alanlarının uzun devreli peyzaj gelişim planları ve yönetim planları, kırsal ve kentsel biyotopların hazırlanması ve haritalanması, görsel peyzaj analizi ile çevre düzeni planı hazırlama sürecinde peyzaj koruma önceliklerinin belirlenmesidir (1, 2, 3, 4, 5 numaralı peyzaj planlama ölçekleri).

3) **Onarım – iyileştirme ve/veya geliştirme amaçlı peyzaj planlaması**; sulak alanlar, su kıyıları, göletler, barajlar, kapatılan maden ocakları, karayolları, demiryolları, limanlar, havaalanları, boru hatları, erosif alanlar ve benzeri müdahale edilmiş peyzajların onarımı, iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik her türlü peyzaj planı, tasarımı, proje ve raporları ile bu kapsamdaki uygulamaların izlenmesi ve denetlenmesidir (3, 4, 5 numaralı peyzaj planlama ölçekleri).

4) **Katı atık düzenli depolama alanları peyzaj planlaması**; bu alanlar için peyzaj ekolojisi ilkelerine dayalı yer seçimi alternatiflerinin oluşturulması, varolan çöp alanlarının peyzaja etkilerinin değerlendirilmesi ve katı atık depolama alanlarının kullanım ömrü sonunda peyzaj onarımı ile birlikte, açık ve/veya yeşil alan olarak dönüştürülmesine yönelik olarak yapılan hizmetlerdir (3, 4 numaralı peyzaj planlama ölçekleri).

5) **Ulaşım güzergahları peyzaj planlaması**; ulaşım ağları güzergah seçiminde, peyzaj koruma ve kullanım analizi, tasarım ve projelendirme hizmetleridir (2, 3 numaralı peyzaj planlama ölçekleri).

6) **Kıyı ve sulak alanlar peyzaj planlaması**; kıyı ve sulak alan peyzajlarını biçimlendiren ekolojik mekanizmalara dayalı peyzaj planlama hizmetleridir (2, 3, 4 numaralı peyzaj planlama ölçekleri).

7) **Turizm ve/veya rekreasyon alanları peyzaj planlaması**; turizm ve/veya rekreasyon potansiyeli ve istemlerine dayalı peyzaj koruma ve kullanım analizi, tasarım ve projelendirme hizmetleridir (3, 4, 5 numaralı peyzaj planlama ölçekleri).

8) **Peyzaj planlaması**; peyzaj gelişim stratejilerinin belirlenmesi, biyotopların analizi ve haritalanması, imar planı hazırlama sürecinde açık ve/veya yeşil alan sistemlerinin geliştirilmesi, yaşama ilişkin görsel peyzaj ve estetik kalitesinin değerlendirilmesi, yeşil yol planlaması (yaya, bisiklet, rekreasyonel yol ve benzeri), doğal çevre ile dinamik bağlantı açısından ekolojik ağ planlaması ile peyzaj doğal ve kültürel kaynaklarının analizi hizmetleridir (3, 4, 5 numaralı peyzaj planlama ölçekleri).

9) **Peyzaj yönetimi**; varolan ve/veya planlanan peyzajın sürekliliği açısından, doğal ve kültürel süreçlerin oluşturduğu değişikliklere uyum sağlamak ve rehber olmak için yapılan hizmetlerdir. Bu kapsamda, peyzaj uygulamalarının yönetimi ile çevre yönetim araçları olan çevresel etki değerlendirmesi (ÇED), stratejik çevresel değerlendirme (SÇD) ve ekolojik etki değerlendirmesine (EED) ilişkin peyzaj mimarlığı değerlendirmesi hizmetleridir (1, 2, 3, 4, 5 numaralı peyzaj planlama ölçekleri).

3. BÇ VE DOĞA KORUMA KANUNU TASLAĞININ PM YETKİ ALANI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Bu kanunun, Türkiye'nin egemenliği altında bulunan, kamu ve özel mülkiyete tabi bütün karasal ve sulak alan ekosistemleri ile deniz ekosistemlerine ve yabani bitki ve hayvan türleri ile bunların yaşam alanlarına ve türler içindeki genetik çeşitliliğe uygulanacağı belirtilmiştir. Bu kanun, doğa ve biyoçeşitliliği korumayı beş temel metot üzerine kurgulamış olup bunlar:

- korunan alanlar yoluyla koruma,
- doğa ve biyoçeşitliliğe zarar veren belli faaliyetlerin tüm ülke düzeyinde yasaklanması (hem yaşam alanlarına ve hem de tüm bitki ve hayvan türlerine),
- yabani bitki ve hayvan türlerinin korunması
- yabani bitki ve hayvan türlerinin yaşam alanlarının korunması
- korunan alanlar ve türlerin habitatlarının dışında kalan ekosistemlerin, habitatların ve biyotopların korunması, (mağaralar, çağlayanlar ve kaya formasyonlarının korunması gibi).

Bu bölümde ilgili yönetmelikte tanımlanan PM hizmetleri ile BÇDKK taslağında yer alan benzer hükümlere atıf yapılarak, yasa taslağının PM yetki alanına giren konular açısından içeriği vurgulanmıştır. Kanun taslağında belirtildiği üzere:

MADDE 1. - Bu kanunun amacı;

- a) Türkiye'nin biyo-çeşitliliğinin, doğal değerlerinin ve gen kaynaklarının sürdürülebilir bir tarzda ve koruma kullanma dengesini gözeterek yapılan planlar dahilinde kullanılmasını ve korunmasını sağlamak,
- b) Şimdiki ve gelecek kuşaklar için Türkiye'nin **sürdürülebilir kalkınmasına** katkıda bulunmak,
- c) Biyo-çeşitlilik ve gen kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve korunmasını, ilgili hükümet politikaları, planları, programları ve ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde alınan kararlarla uyumlu hale getirmek,
- ç) Biyo-çeşitliliğinin korunması için, **alan belirleme kriterleri** ve yönetim sorumlulukları ile birlikte biyo-çeşitliliği koruma sistemi oluşturmak,
- d) Gen kaynaklarının korunmasını sağlamak ve kullanımını düzenlemek,
- e) Gen kaynaklarına erişim ve kullanımları ile bu kaynaklardan elde edilen faydayı adil paylaşmak,
- f) Türkiye'de insan baskısı nedeniyle oluşan biyo-çeşitlilik kaybını önlemek için gerekli tedbirleri almak,
- g) Cansız doğal varlıklar ve değerler ile kültürel değerleri ve **ülke peyzajını korumaktır.**

Yukarıda temel amaç olarak vurgulanan unsurlar arasından; “sürdürülebilir kalkınma, koruma alanı belirleme kriterleri ve ülke peyzajını korumak” gibi konular PM çalışmaları için de temel konulardır.

BÇDKK taslağı MADDE 3. – a) “Kendine has değerleri ve insan hayatına olan faydaları ile gelecek nesillere karşı olan sorumluluğumuzu da dikkate alarak, bütün hayat formlarına ve yaşayan varlıklara saygı duymak, **gerek yerleşim alanları içinde ve gerekse bu alanlar dışında doğayı ve biyoçeşitliliği korumak**, yönetmek, geliştirmek ve gerektiğinde iyileştirmek esastır” şeklinde tanımlanmıştır.

Yukarıda sunulan yasa taslağının 1. ve 3. maddeleri dikkate alındığında, 2006 tarihli Peyzaj Mimarları Odası Yönetmeliği (PMOY) MADDE 5’de; “Geleceğe yönelik peyzaj gelişim stratejilerinin oluşturulması, **peyzaj koruma ve kullanım değeri analizi** ile sektörel planların yatırım istemleri için peyzaj koruma ve kullanım değerleri açısından yer seçimidir (1, 2, 3, 4 numaralı peyzaj planlama ölçekleri) şeklinde tanımlanan Stratejik peyzaj planlamasının bu amaçlarla örtüştüğü görülmektedir.

BÇDKK taslağı ilgili maddesinin b bendi aşağıdaki gibidir:

b) Doğal hayat ve biyo-çeşitlilik;

1. ekosistemlerin ve sunduğu hizmetlerin,
2. doğal kaynakların yenilenme kapasitesi ve insan kullanımı amacıyla,
3. bitki ve hayvan türleri ile onların yaşam alanlarının,
4. doğa ve biyoçeşitliliğin karakteristik özellikleri ve güzelliği ile **rekreasyon için gerekli manevi değerlerinin** sürekliliğini sağlamak için korunur.

2006 tarihli Peyzaj Mimarları Odası Yönetmeliği (PMOY) incelendiğinde; “7) Turizm ve/veya **rekreasyon** alanları peyzaj planlaması; turizm ve/veya rekreasyon potansiyeli ve istemlerine dayalı peyzaj koruma ve kullanım analizi, tasarım ve projelendirme hizmetleridir (3, 4, 5 numaralı peyzaj planlama ölçekleri)” şeklinde yapılan hizmet tanımının yukarıda sunulan BÇDKK taslağının ilgili hükümleri ile çakıştığı görülmektedir.

BÇDKK taslağı MADDE 4’e göre doğa ve biyo-çeşitliliğin korunması aşağıdaki ilkelere dayanır;

9) Toprak kaynakları, ekosistem içinde gerekli fonksiyonunu yerine getirecek şekilde korunur. Doğal vejetasyon ve civarındaki bitki örtüsü ile kıyı vejetasyonu korunur ve muhafaza edilir. Tarım, silvikültür veya bitki yetiştirme amacıyla kullanılmaya ve fakat üzerindeki bitki örtüsü tahrip edilmiş alanlarda, bu alanlarda uyum sağlamış vejetasyonun yetişmesi sağlanır. Toprak her türlü erozyondan korunur.

10) Doğal, doğala yakın veya yarı doğal sular ile bunların kıyıları ve doğal tampon bölgeler ve doğal su tutma alanları korunur, geliştirilir ve iyileştirilir. Korunmaya değer biyotopların sürekli tahribini veya bozulmasına neden olan mevcut yer altı taban suyu seviyesinin değiştirilmesinden kaçınılır, kaçınılıması mümkün olmayan tahriplerin giderilmesi için gerekli iyileştirme önlemleri alınır.

14) Doğa ve Biyo-çeşitlilik farklılaşma, **peyzajın güzelliği ve karakteristik özelliği, peyzajın temel insan deneyimi, haz alma ve rekreasyon bakımından önemi göz önüne alınarak korunur. Önemli peyzaj yapıları ve bileşenleri korunur ve geliştirilir.** Temel insan faaliyetleri yoluyla, eğlence ve **rekreasyon bakımından önemli olan peyzaj değerlerinin** tahribinden kaçınılır. **Rekreasyon için uygun alanlar**, korunmalı ve gerekli olduğu hallerde, yönetilmeli, uygun bir şekilde **düzenlenmeli** ve herkese açık tutulmalıdır. Yerleşim yerlerine yakın yerlerde **rekreasyon için yeterli alanlar ayrılır.**

BÇDKK taslağı MADDE 6. – a) ise; “Çevre ve Orman Bakanlığı, canlı ve cansız doğal varlık ve değerler ile, doğal bitki ve hayvan türleri ve bunların belli popülasyonlarını, yaşam alanlarını ve yaşam birliklerinin sürekli olarak güvenliğini sağlamak ve karşılıklı ekolojik etkileşimlerini iyileştirmek, korumak ve geliştirmek amacıyla, **“Biyo-çeşitliliği Koruma Ağı”** oluşturur” şeklinde sunulmuştur.

b) bendinde; “Biyo-çeşitliliği Koruma Ağı, çekirdek alanları, geçiş zonlarını ve bağlantı elemanlarını kapsayacak şekilde düzenlenir. Bu ağ içinde yer alan çekirdek alanlar, geçiş zonları ve bağlantı elemanları, uygun alanların bu ağa dahil edilmesi ile koruma altına alınır. Biyoçeşitliliği Koruma Ağı, korunan alan kategorileri ile, türlerin yaşam alanlarını, geçiş zonlarını, Ramsar alanlarını ve önemli kuş alanlarını kapsar” denilmektedir.

PMOY 8. maddesine bakıldığında; “Peyzaj planlaması; peyzaj gelişim stratejilerinin belirlenmesi, **biyotopların analizi ve haritalanması**, imar planı hazırlama sürecinde açık ve/veya yeşil alan sistemlerinin geliştirilmesi, yaşama ilişkin görsel peyzaj ve estetik kalitesinin değerlendirilmesi, yeşil yol planlaması (yaya, bisiklet, rekreasyonel yol ve benzeri), doğal çevre ile dinamik bağlantı açısından **ekolojik ağ planlaması ile** peyzaj doğal ve kültürel kaynaklarının analizi hizmetleridir (3, 4, 5 numaralı peyzaj planlama ölçekleri)” şeklindeki tanımın, yukarıda sözü edilen **“Biyo-çeşitliliği Koruma Ağı”** ile aynı hizmeti ifade ettiği görülmektedir.

BÇDKK taslağı ÜÇÜNCÜ BÖLÜM / Tanımlar / MADDE 10’a göre (34) **Doğa korumanın** tanımı; “Ulusun yabani hayvan ve bitki türleri ile bunların yaşam alanları mirasının tam çeşitliliği ve bolluğunun geliştirilmesi ve korunması amacıyla uygun tedbirlerin alınması ile bu değerlerin jeolojik ve fizyo-coğrafik özelliklerini şimdiki ve gelecek kuşaklar için korunması amacıyla alınması gerekli tüm önlemleri ifade eder” şeklinde yapılmıştır. Bu tanım, PM temel çalışma konuları içinde yer alan **“Doğa Koruma Planlaması”** sürecini açıkça ifade etmektedir.

BÇDKK taslağı ÜÇÜNCÜ KISIM / Korunan Alanlar / BİRİNCİ BÖLÜM / Korunan Alan Kategorileri MADDE 12'ye göre korunan alanlar aşağıdaki kategorilere ayrılmıştır;

- a) Tabiatı Koruma Alanı;
- b) Yaban Hayatı Koruma Sahası;
- c) Milli park;
- d) Tabiat Anıtı;
- e) Tabiat Parkı;
- f) Özel Korunan Alanlar;

PMOY Madde 2 ise; yasa taslağındaki bu tanımı “Koruma amaçlı peyzaj planlaması; ekolojik temelde peyzaj analizine dayalı olarak **peyzajların koruma statülerinin belirlenmesi, koruma alanlarının uzun devreli peyzaj gelişim planları ve yönetim planları**, kırsal ve kentsel biyotopların haritalanması, görsel peyzaj analizi ile çevre düzeni planı hazırlama sürecinde peyzaj koruma önceliklerinin belirlenmesidir (1, 2, 3, 4, 5 numaralı peyzaj planlama ölçekleri)” şeklinde yaparak, doğa koruma planlamasının tüm aşamalarını açıkça ortaya koymaktadır. Bu madde, BÇDKK taslağı DÖRDÜNCÜ BÖLÜM / **Korunan Alanların Yönetimi ve Planlanması** ile ilgili hükümler ile de çakışmaktadır.

BÇDKK taslağının aynı maddesi altında yer alan “Yönetim planlarının içeriği MADDE 26’ya göre “Her bir yönetim planı en az aşağıdaki hususları içerir:

Korunan alanın;

- a) bileşenlerinin genel bir tanımlaması,
- b) yönetim amaçları,
- c) ekolojik, sosyal ve kültürel özellikleri,
- ç) doğa koruma açısından taşıdığı önem,
- d) **alana yönelik tehditler**,
- e) planlama yaklaşımı, stratejik planı ve planın onaylanması ve uygulanması ile ilgili hükümler,
- f) yönetim yapısı ve finans kaynakları,
- g) **izleme ve değerlendirme** yaklaşımı,
- h) Tehlikedeki türler, yaşam alanları ve birlikleri, çevresel duyarlılık, eğitim, araştırma ve izleme ile ilgili kısa ve uzun dönem faaliyetler”

PMOY 9. Maddesinde tanımlanan **Peyzaj yönetimi**; “Varolan ve/veya planlanan peyzajın sürekliliği açısından, doğal ve kültürel süreçlerin oluşturduğu değişikliklere uyum sağlamak ve rehber olmak için yapılan hizmetlerdir. Bu kapsamda, peyzaj uygulamalarının yönetimi ile çevre yönetim araçları olan **çevresel etki değerlendirmesi (ÇED)**, **stratejik çevresel değerlendirme (SÇD)** ve **ekolojik etki değerlendirmesine (EED)** ilişkin peyzaj mimarlığı değerlendirmesi hizmetleridir (1, 2, 3, 4, 5 numaralı peyzaj planlama ölçekleri), yukarıda sunulan taslağın tanımladığı “**alana yönelik tehditler**” ile “**izleme ve değerlendirme**” konuları için kullanılacak araçları belirtmektedir.

BÇDKK taslağı DÖRDÜNCÜ KISIM / Doğal Yaşam Alanları (Korunan Alanlar Hariç) İle İlgili Hükümler / İKİNCİ BÖLÜM / Ekosistem İyileştirilmesi ve Yasal Olarak Korunan Biyotoplar / MADDE 42'nin içeriği aşağıdaki gibidir:

- a) Ekosistem iyileştirilmesi, **bozulmuş veya tahrip olmuş ekosistemlerdeki yaşam alanlarının iyileştirilmesini** amaçlar.
- b) Bozulmuş ekosistemler Biyo-çeşitlilik Danışma Konseyi tarafından bir liste halinde belirlenir ve bu liste her yıl güncellenir.
- c) Çevre ve Orman Bakanlığı ile sorumlu kurumlar bozulmuş ekosistemleri iyileştirmek için gerekli tedbirleri alır.
- ç) İyileştirme amacına hizmet etmek için yapılan faaliyetler hariç olmak üzere, bozuk ekosistemlerde hiçbir faaliyete izin verilmez.
- d) Bozuk ekosistemlerin belirlenmesi, alınacak tedbirler ve bu tedbirlerin uygulanması ile ilgili hareket planları hakkındaki detaylı hükümler bir yönetmelikle belirlenir.

PMOY Madde 3'de **Onarım – iyileştirme** ve/veya geliştirme amaçlı peyzaj planlaması; “Sulak alanlar, su kıyıları, göletler, barajlar, kapatılan maden ocakları, karayolları, demiryolları, limanlar, havaalanları, boru hatları, erosif alanlar ve benzeri müdahale edilmiş **peyzajların onarımı, iyileştirilmesi** ve geliştirilmesine yönelik her türlü peyzaj planı, tasarımı, proje ve raporları ile bu kapsamdaki uygulamaların izlenmesi ve denetlenmesidir (3, 4, 5 numaralı peyzaj planlama ölçekleri) şeklinde tanımlanmıştır. Görüldüğü gibi yasa taslağı ve yönetmelik arasındaki çakışma, burada de açıktır.

BÇDKK taslağının “Koruma altına alınan yaşam alanları (Biyotoplar)” ile ilgili 43. Maddesi biyotop tanımını kısıtlı bir kapsam içerisinde değerlendirerek “korunması gerekli biyotoplar” yaklaşımı ile bunların belirlenmesini

öngörmektedir. İlgili maddenin a) bendi “Çevre ve Orman Bakanlığı, aşağıdaki yaşam alanlarını (*biotopes*) tahrip eden veya uzun süreli önemli olumsuz etki yapan faaliyetleri yasaklayıcı tedbirler alabilir” hükmünü getirmektedir. Burada koruma açısından önemli bulunan biyotoplar aşağıdaki gibi sunulmuştur:

- 1) Doğal, yarı-doğal veya doğala yakın durgun veya akarsu veya iç su alanları, su vejetasyonu, geçici su basar ovalar,
- 2) Turbalıklar, bataklıklar, bol miktarda sazlık veya eğrelti bulunan ıslak çayırıklar,
- 3) Açık iç kumullar, doğal kayalıklar, killi duvar oluşumları, çalıklar, çayırıklar,
- 4) Bataklık ve alüvyal ağaçlıklar,
- 5) Açık kaya formasyonları ve dağ çayırıkları,
- 6) Falez kıyıları, uçurumlar, kıyı kumulları, burun veya girintili sahiller, kıyı gölleri ve tuzlu çayırıklar,
- 7) Mağaralar,

b) Bu alanlardaki koruma işlevi, bunların Bakanlık tarafından belirlenmesinden sonra başlar. Çevre ve Orman Bakanlığı yukarıda sıralanan yaşam alanlarına yeni ilaveler yapabilir.

c) Eğer yaşam alanlarına olumsuz etki eden faaliyetler giderilebiliyorsa veya yapılacak faaliyetler daha üstün bir kamu yararını gerektiriyorsa, Çevre ve Orman Bakanlığı yukarıdaki yasaklamalara istisna getirebilir.

Yukarıda konu edilen çalışma alanı; PMOY İKİNCİ BÖLÜM / Peyzaj Mimarlığı Hizmetleri / MADDE 5–2) ve 8) başlıkları altındaki “Biyotopların analizi ve haritalanması” bölümünde yer almaktadır.

BÇDKK taslağı ALTINCI KISIM / İzleme ve Finansal Düzenlemeler / BİRİNCİ BÖLÜM / İzleme ve Raporlama / Yetkili kurum başlığı altında yer alan MADDE 74’nin içeriği aşağıdaki gibidir:

a) Biyo-çeşitliliğin izlenmesi görevi, sorumlulukları çerçevesinde, Çevre ve Orman Bakanlığı’na aittir.

b) Bütün biyo-çeşitlilik ve **sürdürülebilir kaynak yönetimi** belirteçlerini izlemek amacıyla Çevre ve Orman Bakanlığı bünyesinde bağımsız bir izleme birimi oluşturulur.

c) İzleme birimi izlemeyi bizzat kendisi yapabileceği gibi uygun bir başka kuruma, uzmanlara veya gönüllü çevreci şahıs veya kuruluşlara yaptırabilir.

Amaç / MADDE 75’in a bendinde İzlemenin amacı; “bitki ve hayvan türleri ile bunların yaşam alanları, ekosistemler ve sosyal çevre arasındaki etkileşimi ortaya koymaktır”, b) bendinde ise “ekosistemi değerlendirme; değişiklikleri ve ekosistem üzerindeki sonuçlarını izleme ve biyo-çeşitliliği koruyucu tedbirlerin ekosistem üzerindeki etkilerini izlemek biyo-çeşitliliğin izlenmesi işlevinin amaçları arasındadır” denmektedir. İzlemenin kapsamı MADDE 76’da sunulmuştur:

- a) Bitki türlerinin yoğunluğu ve dağılımı,
- b) Hayvan türlerinin populasyon hareketleri (artma ve azalma yönünde),
- c) Populasyon eğilimleri ve değişimleri (populasyonda gözle görülür değişimler, özellikle populasyonun yapısı bakımından),

ç) **Sosyal çevre ve bu çevrenin türlerle olan etkileşimi.**

İzlemede dikkate alınacak kurallar MADDE 77 ile belirlenmiştir:

- a) İzleme metodları veya metodu izleme birimi tarafından seçilir.
- b) İzlemede en gelişmiş aletler kullanılır.
- c) İzleme birimi tarafından işe alınan personel en az lisans düzeyinde bir eğitim görmüş kimseler arasından seçilir.
- ç) **İstatistik, matematik, biyoloji, ekoloji, ormancılık ve tarım** alanlarında lisans derecesi olanlar hariç olmak üzere, diğer branşlarda lisans derecesine sahip olanların izleme biriminde işlendirilmeleri için en az üç ay süreyle bir izleme amaçlı eğitim programına katılmaları ve sertifika almaları gereklidir.
- d) İzleme periyotları Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından çıkarılacak bir izleme yönetmeliği ile belirlenir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Halen hazırlanma aşamasında olan Biyo-çeşitlilik Ve Doğa Koruma Kanunu (BÇDKK) taslağı İle 2006 tarihli Peyzaj Mimarları Odası Yönetmeliğinin (PMOY) içerdiği ortak konular aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Doğanın korunması
- Ülke Peyzajının korunması
- Korunan alan kategorilerinin/statülerinin belirlenmesi
- Biyo-çeşitlilik/Ekolojik koruma ağı oluşturulması
- Biyotopların analizi, haritalanması ve korunması
- Korunan alan yönetimi
- Ekosistemler ile sosyal çevre/alan kullanımları arasındaki etkileşimin izlenmesi
- Rekreatif alan planlaması

Daha önce vurgulandığı gibi, halen yürürlükte olan Çevre Düzeni Planı (ÇDP) hedeflerine bakıldığında “Koruma-kullanma dengelerini kurmak ile doğal değerleri korumak ve geliştirmek” gibi PM kapsamında ele alınan temel alan kullanım planlaması ve doğa koruma planlaması hedefleri ile ne derece örtüştüğü açıktır. Ancak ne yazık ki, peyzaj planlama hedefleri ile bu derece örtüşen içeriğe sahip ÇDP prosedürlerinde peyzaj mimarlarının yeri ve yetkileri halen belirlenmemiştir. Ülkemizde fiziki planlama alanında, alan kullanım

planlamasının temelini oluşturan ÇDP, sanayileşmiş ülkelerde hazırlanan “peyzaj planı”nın yerine geçmiş bir araçtır. Tanımı ne olursa olsun, PM hedeflerini bu derece içeren bir planlama sürecine peyzaj mimarlarının katılmaması kabul edilemez. Bu duruma benzer şekilde, hazırlanma aşamasında bulunan BÇDKK taslağı da PM çalışmalarını, farklı bir başlık altında yeniden tanımlayan bir yaklaşımdır. Doğaldır ki, kanun taslağında tanımlanan tüm hükümlerin PM yetkisine verilmesi beklenemez. Ancak, yukarıda maddeler halinde özetlenen hizmet veya çalışma alanlarında peyzaj mimarlarının yetki ve sorumlulukları, yasada açıkça belirtilmelidir.

Kanun taslağında izleme çalışmalarında görevlendirilecek personelin öncelikle; istatistik, matematik, biyoloji, ekoloji, ormancılık ve tarım alanlarından lisans derecesine sahip olması gerekliliği açıkça belirtilmiştir. Oysa ki yasa taslağında PM kapsamına giren en temel konularda dahi, bu meslek çalışanlarına tek bir atıf bile yer almamıştır.

PM kapsamında önemli bir yer tutan **Peyzaj Planlama** disiplini, bugün ülkesel ölçekte korumayı sağlayacak, mevcut fiziki planlama hiyerarşisi (ÇDP dahil) ile bütünleşmiş bir planlama anlayışını öngörmektedir. Yasa taslağında da belirtildiği gibi, korumanın sadece izole edilmiş alanlar ölçeğinde değil, tüm ülke ölçeğinde bir temel peyzaj envanterine göre yapılması peyzaj planlamanın temel stratejisidir. 1970’li yıllardan bu yana ülkemizde peyzaj mimarlarınca yürütülen **Biyotop** (yaşam ortamı) **Haritalama**, korumaya değer peyzaj birimlerinin ve koruma önceliklerinin ülke düzeyinde saptanmasına yönelik olarak, fiziki planlamada yer seçimini hedefleyen temel bir çalışmadır.

Halen hazırlanma aşamasında olan “Biyo-çeşitlilik ve Doğa Koruma Kanunu Taslağı”, bu yasaya dayanak oluşturan uluslar arası sözleşmelerden biri niteliğindeki “Avrupa Peyzaj Sözleşmesi” de dikkate alınarak, peyzaj mimarlarının bu alandaki yetki ve sorumluluklarının yasallaştırılması için çok önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Taslağın yasalaşma sürecinde PMO ve tüm meslek çalışanlarının bu yönde katkı vermesi ve bu amaçla ilgili Bakanlık ile ortak çalışılması gerek PM mesleğinin geleceği, gerekse ülkemizde doğa koruma ile bütünleşmiş bir fiziki planlama anlayışına ulaşmada son derece önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

ANONİM, 2006. Biyo-çeşitlilik ve Doğa Koruma Kanunu Taslağı, ÇOB, Ankara.